

УДК 159.923

СТАНДАРТИЗАЦІЯ АВТОРСЬКИХ МЕТОДИК ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ

Камінська О.В., к. психол. н.,
доцент кафедри педагогіки, психології та корекційної освіти
Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Стаття присвячена опису процедури стандартизації авторських методик, спрямованих на діагностику інтернет-залежності. Визначено валідність, надійність, достовірність та репрезентативність розроблених методик, здійснено порівняння отриманих показників із даними вже відомих тестів.

Ключові слова: інтернет-залежність, стандартизація, валідність, надійність, достовірність, репрезентативність.

Статья посвящена описанию процедуры стандартизации авторских методик, направленных на диагностику интернет-зависимости. Определено валидность, надежность, достоверность и репрезентативность разработанных методик, проведено сравнение полученных показателей с данными уже известных тестов.

Ключевые слова: интернет-зависимость, стандартизация, валидность, надежность, достоверность, репрезентативность.

Kaminska O.V. STANDARDS COPYRIGHT TECHNIQUE TO STUDY INTERNET ADDICTION

The article describes the procedures for copyrights standardization of methodologies aimed at diagnosis of Internet addiction. Definitely validity, reliability, accuracy and representativeness of the developed techniques by comparing the received parameters with the data already known tests.

Key words: Internet addiction, standardization, validity, reliability, accuracy, representativeness.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві явище інтернет-залежності набуває все більшого поширення, що зумовлює необхідність здійснення якісної діагностики цього виду адикції з метою його вчасного виявлення та здійснення корекційної роботи, яка на перших етапах формування залежності є найбільш ефективною. Враховуючи це, нами була розроблена низка методик діагностики інтернет-залежності, які підлягали процедурі стандартизації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми інтернет-залежності в цілому та діагностика цього явища зокрема здійснювалися багатьма вченими. Так, Н.О. Добровидова [4] провела аналіз емоційно-вольової сфери інтернет-адиктів, визначаючи її специфіку, тоді як Ван Шилу [3] вивчав розвиток залежності від комп'ютерних ігор, засоби діагностики та корекції цього виду адикції. О.П. Белінська [2] досліджувала специфіку інтернет-комунікації в контексті розвитку залежності від користування мережею, а А.Є. Баранов [1] аналізував інтернет-психологію в цілому, вивчаючи зміни, що відбуваються в користувачів мережі на психологічному рівні. Натомість О.А. Ліщинська [5] досліджувала особливості виникнення адикції, аналізуючи специфічні детермінанти та механізми цього явища.

Однак, незважаючи на наявні розробки, питання якісної діагностики окремих видів інтернет-залежності залишається на сьогодні відкритим та потребує доопрацювання.

Постановка завдання. Відповідно, метою статті є опис процесу стандартизації авторських методик, спрямованих на дослідження інтернет-залежності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз існуючих методик, що застосовуються для дослідження інтернет-залежності, дозволив зробити висновок про їхню недосконалість. Так, не було знайдено жодної стандартизованої вітчизняної методики, яка б дозволяла визначити переважний вид інтернет-залежності. Подальшої розробки потребує й інтерпретаційна схема, що використовується для здійснення якісного аналізу даних. Це зумовило необхідність розробки нової методики, яка б дозволяла здійснювати достовірну діагностику всіх видів інтернет-залежності та досліджувати їх.

Методика дослідження видів інтернет-залежності розроблена для вивчення інтернет-залежності в усій сукупності її ознак та проявів, що забезпечується шляхом виділення п'яти видів адикції та ґрунтовного аналізу кожного з них. Методика дозволяє виявити ступінь вираженості інтернет-залежності та переважання одного з її видів, що надає можливість у подальшо-

му здійснювати цілеспрямовану корекцію, направлену на роботу з проявами інтернет-залежності, які найбільше притаманні особистості.

Методика включає в себе п'ять шкал, що відповідають видам інтернет-залежності. Кількісний аналіз здійснюється відповідно до ключа та дозволяє виявити інтегральний показник інтернет-залежності й ступінь її прояву за кожним із запропонованих показників. При цьому методика дозволяє дослідити різний ступінь прояву адикції: її відсутність, схильність до її появи та наявність виражених ознак залежності.

Якісний аналіз передбачає пояснення виявлених особливостей, інтерпретацію кожного з показників.

Методика призначена для діагностики рівня інтернет-залежності, виявлення виду інтернет-залежності, прогнозування розвитку інтернет-залежності, підбору адекватної системи заходів для подолання чи профілактики залежності.

На першому етапі стандартизації методики було розроблено 250 питань, що дозволили продіагностувати наявність інтернет-залежності. Під час подальшої роботи були залучені експерти (практичні психологи та психодіагности), за допомогою яких перелік питань скоротився до 100, що дозволило найбільш точно визначити наявність чи відсутність інтернет-залежності. Питання були віднесені до шкал, що забезпечило можливість за допомогою запропонованої методики визначити ступінь розвитку інтернет-залежності, вид та її інтегральний показник.

На другому етапі відбувалася перевірка валідності, надійності та репрезентативності методики.

Стандартизація методики здійснювалась за такою схемою:

- 1) перевірка репрезентативності методики методом Колмогорова – Смірнова;
- 2) перевірка валідності методики через порівняння її показників із показниками відомих методик;
- 3) перевірка надійності методики з використанням ретестового методу;
- 4) перевірка внутрішньої узгодженості методики за допомогою методу К'юдера – Річардсона.

Вибіркою стандартизації були особи віком від 14 до 30 років різної статі та з різним рівнем освіти, досвідом роботи в Інтернеті, соціальним статусом.

Методика дослідження різних видів інтернет-залежності містить такі шкали: кіберсексуальна залежність, залежність від соціальних мереж, комп'ютерних онлайн-ігор, азартних онлайн-ігор, залежність від

компульсивної навігації через Інтернет. Також за допомогою методики визначається інтегральна шкала залежності.

Статистична обробка результатів здійснювалась із використанням програм STATISTICA 6.0. та Microsoft Excel.

Критерій Колмогорова – Смірнова використовувався для перевірки нормативного розподілу вибірки.

Валідність методики перевірялась завдяки дослідженню кореляційного зв'язку її шкал із відомими методиками, а саме:

– показники за шкалою «Залежність від азартних онлайн-ігор» порівнювалися з даними, отриманими за допомогою скринінгової діагностики ігрової адикції школярів (О.С. Осуховська);

– показники за шкалою «Залежність від комп'ютерних онлайн-ігор» порівнювалися з показниками тесту на інтернет-адикцію (Т.А. Нікітіна, А.Ю. Єгоров);

– показники за шкалою «Кіберсексуальна залежність» порівнювалися з даними тесту для визначення патологічної залежності від сексу в Інтернеті (Cybersexual Addiction Quiz);

– показники за шкалою «Залежність від комппульсивної навігації в Інтернеті» порівнювалися з показниками, отриманими за шкалою «Компульсивні симптоми» тесту інтернет-залежності (Чен);

– показники за шкалою «Залежність від соціальних мереж» порівнювалися з даними, отриманими за шкалою «Спілкування» опитувальника «Сприйняття Інтернету» (Є.А. Щепіліна).

Для визначення валідності використовувався метод рангової кореляції Спірмена.

Ретестова надійність досліджувалася шляхом повторного використання методики через два місяці після її застосування. Для порівняння результатів використовувався коефіцієнт кореляції Пірсона.

Внутрішня узгодженість методики визначалася за допомогою методу К'юдера – Річардсона.

Достовірність відповідей респондентів перевірялась за допомогою включення до методики шкали брехні, що включає в себе десять питань, відібраних за допомогою методу експертної оцінки. Як експерти залучалися практичні психологи та психодіагности, що мають досвід роботи з подібними методиками.

У результаті стандартизації методики були отримані такі результати.

1. Дослідження репрезентативності запропонованої методики дозволило отримати різні показники за кожною зі шкал. Так, за шкалою залежності від соціальних мереж показник репрезентативності за

критерієм Колмогорова – Смірнова за рівні достовірності 0,05 склав 0,073; за шкалою кіберсексуальної залежності – 0,111; за шкалою залежності від комп'ютерних онлайн-ігор – 0,104; за шкалою залежності від азартних онлайн-ігор – 0,029; за шкалою залежності від компульсивної навігації в Інтернеті – 0,032.

Отримані показники підтверджують репрезентативність методики.

2. Під час визначення валідності методики за допомогою застосування методу кореляції Спірмена були отримані такі значення: за шкалою кіберсексуальної залежності коефіцієнт кореляції становить $r = + 0,372$ ($p \leq 0,05$); за шкалою залежності від соціальних мереж – $r = + 0,254$ ($p \leq 0,05$); за шкалою залежності від комп'ютерних онлайн-ігор – $r = + 0,235$ ($p \leq 0,05$); за шкалою залежності від азартних онлайн-ігор – $r = + 0,221$ ($p \leq 0,05$); за шкалою залежності від компульсивної навігації в Інтернеті – $r = + 0,303$ ($p \leq 0,05$).

Таким чином, можна стверджувати, що розроблена методика є валідною.

3. Під час перевірки ретестової надійності методики ми використали критерій критичних значень χ^2 (критерій Пірсона). Для $p < 0,05$ та $q = 2$ (q – число ступенів вільності; $q = k - 1$, де k – кількість рівнів оцінювання; у нашому випадку $k = 3$) критичне значення показника $\chi^2 = 5,99$.

Були отримані такі показники: за шкалою кіберсексуальної залежності коефіцієнт кореляції становить $\chi^2 = 3,21$; за шкалою залежності від соціальних мереж – $\chi^2 = 2,25$; за шкалою залежності від комп'ютерних онлайн-ігор – $\chi^2 = 2,48$; за шкалою залежності від азартних онлайн-ігор – $\chi^2 = 0,42$; за шкалою залежності від компульсивної навігації в Інтернеті – $\chi^2 = 1,46$.

Отже, отримані результати дозволяють підтвердити ретестову надійність розробленої методики.

4. Внутрішня узгодженість шкал розробленої методики досліджувалась за допомогою методу К'юдера – Річардсона, що передбачало порівняння результатів за кожною шкалою з інтегральним показником інтернет-залежності.

Були отримані такі дані: за шкалою кіберсексуальної залежності коефіцієнт валідності становить 0,874; за шкалою залежності від соціальних мереж – 0,921; за шкалою залежності від комп'ютерних онлайн-ігор – 0,794; за шкалою залежності від азартних онлайн-ігор – 0,843; за шкалою залежності від компульсивної навігації в Інтернеті – 0,788.

Отримані результати свідчать про високу внутрішню валідність методики.

Отже, стандартизація розробленої методики дозволяє зробити висновок про її репрезентативність, валідність, надійність та достовірність.

Іншою авторською методикою, що проходила процес стандартизації, була проєктивна методика «Я в Інтернеті».

Аналіз існуючих методик, спрямованих на виявлення інтернет-залежності, дозволив зробити висновок про відсутність проєктивних експресивних методик, які дали б можливість діагностувати установки особистості щодо Інтернету, особливості його сприйняття та ставлення до нього, наявність чи відсутність інтернет-залежності. Це зумовило розробку такої проєктивної методики, яка була названа «Я в Інтернеті».

Ця методика відноситься до класу проєктивних та передбачає отримання інформації, яка особистістю не усвідомлюється. Малюючи певне зображення, людина не володіє знаннями щодо його інтерпретації, що забезпечує відсутність можливості викривлювати результат у сторону соціальної бажаності. Стимульний матеріал побудований таким чином, щоб особистість мала можливість здійснювати будь-які проєкції, що дозволяє отримати інформацію для глибинного аналізу особливостей прояву інтернет-залежності.

Під час розробки методики в основу інтерпретації образу людини був покладений аналіз, запропонований у методиці «Автопортрет» та «Дім – дерево – людина». Інтерпретація образу Інтернету та взаємодії людини з ним була авторською.

Проєктивна методика використовується для дослідження особливостей ставлення особистості до Інтернету, дозволяє визначити деструктивні установки щодо мережі Інтернет, виявити стратегію «втечі» в Інтернет під час виникнення певних проблем чи труднощів, дослідити індивідуальні особливості особистості, що можуть стати основою виникнення адикції.

Діагностика може бути здійснена як в індивідуальній, так і в груповій формі. Під час індивідуального обстеження дослідник має можливість спостерігати за процесом виконання завдання, відслідковувати, з яких елементів оптант починає малюнок, які елементи стирає та перемальовує, на малювання яких деталей витрачає найбільше часу. Також за такої форми роботи зручніше ставити обстежуваному додаткові питання, що стосуються малюнку, оскільки, перебуваючи на одинці з дослідником, оптант комфортніше себе почуває та не думає про те, як його висловлювання та малюнок оцінять інші члени групи.

Під час розробки методики були використані матеріали опитантів віком від 14 до 30 років. Вибірка включала осіб різної статі, що мають різний рівень освіти, соціальний статус, професійну спрямованість, місце проживання та стаж роботи в Інтернеті. У цілому було обстежено 200 осіб. Використовувалась як індивідуальна, так і групова форма проведення обстеження.

Оскільки процедура стандартизації проєктивних методик викликає певні труднощі, що унеможлиблює використання звичних методів перевірки валідності та надійності, то для визначення надійності тесту використовувалась експертна оцінка. Для цього була розроблена система критеріїв, що відповідали шкалам, які використовуються в проєктивній методиці. Експертами виступали вчителі та батьки у випадку обстеження підлітків, викладачі та партнери – у випадку обстеження юнаків та дорослих людей.

Стандартизація методики здійснювалась за такою схемою:

перевірка репрезентативності методики методом Колмогорова – Смірнова;

перевірка надійності за допомогою коефіцієнта кореляції Кенделла;

перевірка валідності методики через порівняння її показників із показниками відомих методик.

Проєктивна методика «Я в Інтернеті» містить такі шкали: самоконтроль, самоставлення, впевненість у собі, агресивність, самотність, фрустрованість потреб, прагнення «втекти» від реальності, депресія, цілепокладання, чіткість «Я-образу», вид провідної діяльності в Інтернеті.

Статистична обробка результатів здійснювалась із використанням програм STATISTICA 6.0. та Microsoft Excel.

Критерій Колмогорова – Смірнова використовувався для перевірки нормативного розподілу вибірки.

Валідність методики перевірялась за допомогою дослідження кореляційного зв'язку її шкал із відомими методиками, а саме:

показники за шкалою «Самоконтроль» порівнювались з даними, отриманими за допомогою шкали «Самокерування» методики дослідження самоставлення (С.Р. Пантилеев);

показники за шкалою «Самоставлення» порівнювались з даними методики дослідження самоставлення (С.Р. Пантилеев);

показники за шкалою «Впевненість у собі» порівнювались з даними шкали «Самовпевненість» методики дослідження самоставлення (С.Р. Пантилеев);

показники за шкалою «Агресивність» порівнювались з даними, отриманими за допомогою опитувальника діагностики стану агресії (А. Басс, А. Даркі);

показники за шкалою «Самотність» порівнювались з даними діагностичного тесту відносин (Г.У. Солдатова);

показники за шкалою «Фрустрованість потреб» порівнювались з показниками методики експрес-діагностики рівня особистісної фрустрації (В.В. Бойко);

показники за шкалою «Прагнення «втекти» від реальності» порівнювались з даними, отриманими за допомогою шкали «Внутрішня напруженість» 16-факторного опитувальника (Р. Кеттелл);

показники за шкалою «Депресія» порівнювались з показниками тесту депресії (В. Зунг);

показники за шкалою «Цілепокладання» порівнювались з даними шкали «Орієнтація на нове» 16-факторного особистісного опитувальника (Р. Кеттелл);

показники за шкалою «Чіткість “Я-образу”» порівнювались з даними, отриманими за допомогою шкали «Сила “Я”» біографічного опитувальника (Я. Бештер, К. Янгер, С. Лішер);

показники за шкалою «Вид провідної діяльності в Інтернеті» порівнювались з результатами експертної оцінки.

Для визначення валідності використовувався метод рангової кореляції Спірмена.

У результаті стандартизації методики були отримані такі дані.

1. Дослідження репрезентативності запропонованої методики дозволило отримати різні показники за кожною зі шкал. За шкалою «Самоконтроль» показник репрезентативності за критерієм Колмогорова – Смірнова за рівня достовірності 0,05 склав 0,064; за шкалою «Самоставлення» – 0,077; за шкалою «Впевненість у собі» – 0,0407; за шкалою «Впевненість у собі» – 0,038; за шкалою «Агресивність» – 0,052; за шкалою «Самотність» – 0,046; за шкалою «Фрустрованість потреб» – 0,032; за шкалою «Прагнення «втекти» від реальності» – 0,048; за шкалою «Депресія» – 0,061; за шкалою «Цілепокладання» – 0,026; за шкалою «Чіткість “Я-образу”» – 0,038; за шкалою «Вид провідної діяльності в Інтернеті» – 0,016.

Отримані показники підтверджують репрезентативність методики.

2. Для дослідження надійності використовувався коефіцієнт кореляції t – Кенделла, результати якого представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Перевірка надійності методики за коефіцієнтом кореляції t – Кенделла

№	Критерій оцінки	Коефіцієнт кореляції
1.	Самоконтроль	0,65
2.	Самоставлення	0,74

3.	Впевненість у собі	0,67
4.	Агресивність	0,71
5.	Самотність	0,55
6.	Фрустрованість потреб	0,39
7.	Прагнення «втекти» від реальності	0,58
8.	Депресія	0,65
9.	Цілепокладання	0,37
10.	Чіткість «Я-образу»	0,66
11.	Вид провідної діяльності в Інтернеті	0,71

Отже, найбільш неоднорідними були показники за шкалами «Фрустрованість потреб» та «Цілепокладання». За рештою шкал коефіцієнт кореляції є досить високим, що підтверджує надійність методики.

3. Під час визначення валідності методики за допомогою застосування методу кореляції Спірмена були отримані значення, представлені в таблиці 2.

Таблиця 2
Перевірка валідності методики за критерієм кореляції Спірмена

№	Критерій оцінки	Коефіцієнт кореляції
1.	Самоконтроль	$r = + 0,375 (p \leq 0,05)$
2.	Самоставлення	$r = + 0,405 (p \leq 0,05)$
3.	Впевненість у собі	$r = + 0,307 (p \leq 0,05)$
4.	Агресивність	$r = + 0,406 (p \leq 0,05)$
5.	Самотність	$r = + 0,349 (p \leq 0,05)$
6.	Фрустрованість потреб	$r = + 0,411 (p \leq 0,05)$
7.	Прагнення «втекти» від реальності	$r = + 0,269 (p \leq 0,05)$
8.	Депресія	$r = + 0,422 (p \leq 0,05)$
9.	Цілепокладання	$r = - 0,488 (p \leq 0,05)$
10.	Чіткість «Я-образу»	$r = + 0,277 (p \leq 0,05)$

11.	Вид провідної діяльності в Інтернеті	$r = + 0,422 (p \leq 0,05)$
-----	--------------------------------------	-----------------------------

Отримані показники вказують на валідність розробленої методики.

Отже, проведена перевірка методики підтверджує її надійність, валідність та репрезентативність.

Висновки. Проведений аналіз вказує на те, що такі авторські розробки, як методика діагностики видів інтернет-залежності та проективна методика «Я в Інтернеті», володіють валідністю, надійністю та репрезентативністю, що дозволяє використовувати їх для виявлення ступеня розвитку інтернет-залежності в цілому, вираженості кожного з її видів та індивідуальних особливостей прояву адикції.

Перспективним напрямом дослідження є проведення за допомогою розроблених методик емпіричного дослідження з метою виявлення вираженості кожного з видів інтернет-залежності та специфіки їх прояву.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов А. Е. Интернет-психология / А. Е. Баранов. – М. : РИОР ; ИНФРА-М, 2013. – 288 с.
2. Белинская Е. П. Психология Интернет-коммуникации : [учебное пособие] / Е. П. Белинская ; Российская акад. образования ; Московский психолого-социальный ун-т. – М. : Изд-во Московского психолого-социального ун-та ; Воронеж : МОДЭК, 2013. – 185 с.
3. Ван Шилу. Интернет-зависимость у участников компьютерных игр: на материале китайской культуры : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / Ван Шилу ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2013. – 33 с.
4. Добровидова Н. А. Особенности эмоционально-волевой сферы старшеклассников и студентов с различным уровнем компьютерной игровой активности : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Н. А. Добровидова ; Поволж. гос. соц.-гуманитар. акад. – Самара, 2013. – 26 с.
5. Ліщинська О. А. Модель формування адиктивного потенціалу особистості / О. А. Ліщинська // Практична психологія та соціальна робота : [наук.-практ. освітньо-метод. журн.]. – 2013. – № 3. – С. 1–9.